

Katarzyna Kożuchowska

KG SG w Warszawie

GRANICA PAŃSTWOWA – RÓŻNE ASPEKTY JEJ OCHRONY I WSPÓŁPRACY ORGANÓW DO TEGO POWOŁANYCH

Na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych, na tle sytuacji polityczno-gospodarczej Europy, Polska znalazła się pomiędzy demokratyczną, rozwiniętą gospodarczo i uprzemysłowioną częścią zachodnią tego kontynentu, a ubogą Europą Wschodnią i Azją należącą do krajów słabo rozwijających się, opartych na różnych systemach rządów. Takie usytuowanie naszego kraju powoduje, że jest on krajem tranzytowym między ubogą Europą Wschodnią a bogatą Zachodnią. Na bazie przemian polityczno-gospodarczych w naszym kraju, Polska stała się krajem dynamicznie rozwijającym.

Powstanie w 1990 r. Straży Granicznej jako jednej ze służb powołanej do ochrony granicy państwowej spowodowane było koniecznością dostosowania sposobu ochrony granicy państwowej do nowej sytuacji, w jakiej znalazło się nasze państwo w przełomowym momencie. Nastąpiło przewartościowanie zagrożeń granicy państwowej, która z jednej strony stała się bardziej otwarta zarówno na swobodniejszy przepływ ludzi jak i towarów, z drugiej zaś bardziej narażona na nowe kierunki przestępczości granicznej.

Zgodnie z art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 12.10.1990 r. o Straży Granicznej (Dz.U. Nr 78, poz. 462 z późn. zm.) do jej zadań należy między innymi: ochrona granicy państwowej, organizowanie i dokonywanie kontroli ruchu granicznego, rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw i wykroczeń, ściganie ich sprawców w zakresie określonym ustawą o ochronie granicy państwowej oraz innymi ustawami, zapewnienie porządku publicznego w zasięgu terytorialnym przejścia granicznego, a w zakresie właściwości tej Straży – również w strefie nadgranicznej, a także zapobieganie transportowaniu bez zezwolenia wymaganego w myśl odrębnych przepisów, przez granicę państwową odpadów, szkodliwych substancji chemicznych oraz materiałów jądrowych i pro-

mieniotwórczych, a także zanieczyszczaniu wód granicznych oraz zapobieganie przemieszczaniu bez zezwolenia wymaganego w myśl odrębnych przepisów przez granicę państwową środków odurzających i substancji psychotropowych oraz broni, amunicji i materiałów wybuchowych.

W chwili powoływania do życia Straży Granicznej pojawiły się tezy, że przestępczość graniczna będzie stopniowo zanikać. Jednak po 9 latach jej funkcjonowania możemy stwierdzić, że na pewno ona nie zanika. Zmienia się i przekształca, ulega różnym przeobrażeniom, na co ma wpływ szereg różnych czynników. Nadal najważniejszym i najistotniejszym zagrożeniem jest nielegalna migracja przez teren Polski do państw Europy Zachodniej oraz przemyt (w tym przemyt narkotyków i materiałów zagrażających środowisku naturalnemu). W obu przypadkach pojawiają się grupowe formy działania a przestępczość jest coraz lepiej zorganizowana.

Należy przy tym zawsze pamiętać, że granica i przemyt to pojęcia ściśle ze sobą związane i od siebie zależne. Gdyby nie było granicy nie istniałby przemyt i odwrotnie gdyby nie przemyt – pojęcie granicy miałooby o wiele szerszy zakres, w szczególności zaś nie istniałaby potrzeba ochrony granicy pod względem celnym. Dlatego też do czasu, gdy istnieć będą granice celne, nie można mówić o całkowitym wyłączeniu lub opanowaniu przemytu. Jego natężenie może ulegać zmianom, wzrastać lub maleć, zależnie od koniunktur gospodarczych, energii organu powołanego do walki z przemytem i innych czynników. Może przybierać coraz to inne formy, nigdy jednak cła i ograniczenia przewozowe nie pozbędą się swego cienia, którym jest przemyt.

Walka z przemytem nie jest głównym choć bardzo ważnym zadaniem Straży Granicznej. W obecnej sytuacji funkcjonariusze SG na równi ze służbami celnymi angażują się w działania zarówno przeciwko przemytnikom organizującym przerzuty miliardowej wartości, jak i tym, którzy uprawiają przemytniczy „detal”.

Ostatnie lata to nasilenie się przemytu i to w szerokim tego słowa znaczeniu, począwszy od samochodów, po alkohol i papierosy. Nowym zjawiskiem w niespotykanej do tej pory skali, jest przemyt narkotyków i substancji promieniotwórczych. W obu przypadkach Polska jest krajem tranzytowym.

Każdy z odcinków polskiej granicy ma swój charakterystyczny „asortyment” towaru. Na wschodzie są to głównie alkohol, papierosy, pirackie wydania płyt CD oraz urządzenia elektromechaniczne przewożone autokarami i koleją. Na południu plecaki i bagażniki samochodów załadowane są piwem i alkoholem. Na zachodzie zabezpieczone kartony papierosów mają trafić przez Odrę czy Nysę do Niemiec. Niezależnie od kierunku podobnie wygląda dobrze zorganizowany przemysł wielomiliardowej wartości. Na ciężarówkach, w kontenerach TIR-ów, ze sfałszowanymi deklaracjami celnymi przewożone są papierosy, spirytus, sprzęt elektroniczny, czasem samochody. Dopóki różnice cen towarów w poszczególnych państwach będą tak znaczne, wiele osób będzie próbowało przemytu.

Przeciwdziałanie nielegalnemu przywozowi wszelkiego rodzaju materiałów zagrażających środowisku naturalnemu jest jednym z najistotniejszych zadań Straży Granicznej.

Obrót towarowy z zagranicą jest przedmiotem regulacji prawnej w kilku aspektach, zmieniających się w zależności od sytuacji politycznej i gospodarczej. Państwo ma interes w intensyfikacji oraz popieraniu tego obrotu, ale także w regulacji i ograniczeniu, a nawet w zakazie obrotu w odniesieniu do pewnych towarów, dlatego też należy jak najlepiej przeciwdziałać wszelkiemu przemytowi celnemu.

Przemysł celny to przemieszczenie bez kontroli towaru na polski obszar celny lub wyprowadzenie go z tego obszaru za granicę z całkowitym uniknięciem odprawy celnej. Oszustwo celne obejmuje wprawdzie kontrolę celną, ale jej przeprowadzenie jest wadliwe wskutek zamierzonego działania sprawcy, który wprowadza organ celny w błąd. W praktyce różnica pomiędzy uchyceniem się od powinności celnej a wprowadzeniem organu celnego w błąd przy odprawie celnej jest mało uchwytne. Uchylenie się od obowiązku celnego jest równoznaczne z przemytem, a wprowadzenie organu celnego w błąd jest po prostu oszustwem. Może to nastąpić przez przemilczenie prawdy, czy przez podanie nieprawdziwych okoliczności. Przemysł dotyczyć może rzeczywistej ilości towaru, szczególnej jakości towaru oraz innych okoliczności, od których zależy wymiar cła, ale nadal pozostaje zgodnie z ustawą z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. Nr 83, poz. 930) przestępstwem lub wykroczeniem skarbowym. Taki czyn niedozwolony zagrożony karą

popelnia zarówno ten, kto wyludza pozwolenie, koncesję lub inny podobny dokument dotyczący warunków obrotu z zagranicą towarami lub usługami regulowany przez ustawę – Kodeks celny i przepisy wykonawcze oraz ustawę o administrowaniu obrotem z zagranicą towarami i usługami oraz o obrocie specjalnym i przepisy wykonawcze – jak i ten, kto używa później tego dokumentu. Cały rozdział 7 ustawy Kodeks karny skarbowy został poświęcony przestępstwom skarbowym i wykroczeniom skarbowym przeciwko obowiązkom celnym oraz zasadom obrotu z zagranicą towarami i usługami.

Należy pamiętać, że na granicy oprócz kontroli paszportowej, wizowej i celnej wykonywanych jest przez inne służby także wiele kontroli specjalistycznych jak: kontrola sanitarna, weterynaryjna, fitosanitarna, chemiczna i radiometryczna. Wszystkie te służby powinny ze sobą współdziałać, aby przeprowadzana kontrola była szybka, sprawna a jednocześnie bardzo dokładna i szczegółowa, tak aby możliwość dokonania przestępstwa lub wykroczenia skarbowego (lub innego czynu niedozwolonego) została całkowicie wyeliminowana.

Inną formą współpracy na granicy pomiędzy poszczególnymi służbami może być wykonywanie zadań celnych przez terenowe organy Straży Granicznej. Tymi terenowymi organami Straży Granicznej są komendanci strażnic, granicznych placówek kontrolnych i dywizjonów Straży Granicznej. Upoważnienie do wykonywania tych zadań wynika z rozporządzenia ministra finansów z dnia 20.08.1999 r. w sprawie upoważnienia innych organów administracji państwowej do wykonywania niektórych zadań organów celnych (Dz.U. Nr 73, poz. 819 i z 2002 r. Nr 18, poz.174). Zadania, które mogą wykonywać terenowe organy Straży Granicznej to między innymi:

- rewizja celna towarów,
- przeszukiwanie osób,
- kontrola wymaganych dokumentów i ich autentyczności,
- zatrzymywanie i kontrola środków transportu,
- przyjmowanie zgłoszeń celnych o objęcie procedurą wywozu lub procedurą dopuszczenia do obrotu towarów, o których mowa w art. 190 § 1 pkt 1-5 ustawy z dnia 9.01.1997 r. Kodeks celny.

Zadania te terenowe organy Straży Granicznej wykonują przy wprowadzaniu towarów na polski obszar celny i wyprowadzaniu towarów poza polski obszar celny, jeżeli przywóz lub wywóz towarów nie ma charakteru handlowego lub gospodarczego. Zadania te wykonywane są:

- ◆ W małym ruchu granicznym na granicy pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Republiką Czeską, Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec i Rzeczpospolitą Polską a Republiką Słowacką.
- ◆ W przygranicznym tranzyście drogowym na granicy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Czeską i Rzeczpospolitą Polską a Republiką Słowacką.
- ◆ W przygranicznym tranzyście kolejowym na granicy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Czeską, Rzeczpospolitą Polską a Republiką Słowacką i między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec.
- ◆ W uproszczonym trybie przekraczania granicy państwowej przez osoby zamieszkałe w miejscowościach położonych przy granicy Rzeczypospolitej Polskiej z Federacją Rosyjską, Republiką Białorusi i Ukrainą.
- ◆ W ruchu granicznym odbywającym się przez przejścia na szlakach turystycznych przecinających granicę państwową między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Czeską i Rzeczpospolitą Polską a Republiką Słowacką.
- ◆ W przystaniach, portach rybackich oraz morskich przejściach granicznych, w związku z pływaniem sportowym i rybołówstwem, którego produkty zwolnione są od cła na podstawie art. 194 Kodeksu celnego.

Wykaz ww. przejść granicznych, przystań oraz portów rybackich, w których terenowe organy Straży Granicznej wykonują zadania organów celnych (zadania zlecone) określa załącznik do przedmiotowego rozporządzenia. Ponieważ jest on dosyć obszerny wymienię tutaj tylko kilka przykładowych miejscowości np.: Dziwnów, Hel, Beskidek, Olza, Gryfino, Leluchów, Muszynka, Białowieża, Szrenica, Zieloniec, Zawoja, Dąbki, Sopot, Sztutowo. Poniżej podaję kilka zasad przekraczania granicy na szlakach turystycznych.

Zasady przekraczania granicy państwowej w przejściach granicznych na szlakach turystycznych z Republiką Czeską.

1. Przekraczanie granicy państwowej w przejściach granicznych na szlakach turystycznych z Republiką Czeską dozwolone jest tylko w celach turystycznych.
2. Do przekraczania granicy państwowej upoważnieni są obywatele umawiających się stron oraz obywatele państw trzecich wymienionych poniżej na podstawie ważnych dokumentów podróży.
3. Osoby przekraczające granicę państwową w przejściach turystycznych podlegają kontroli granicznej i celnej.
4. Osoby te mogą przywozić i wywozić bez zezwolenia, cła, podatku i innych opłat zgodnie z przepisami wewnętrznymi każdej z umawiających się stron:
  - rzeczy osobistego użytku i środki spożycia niezbędne na czas trwania podróży i pobytu,
  - sprzęt sportowy i turystyczny pod warunkiem powrotnego jego wywozu,
  - towary, o ile ich ilość, rodzaj i wartość nie wskazują na charakter handlowy.

Wykaz państw, których obywatele są uprawnieni do przekraczania granicy na szlakach turystycznych przecinających granice państwową:

1. Republika Austrii.	15. Wielkie Księstwo Luksemburga.
2. Królestwo Belgii.	16. Republika Litewska.
3. Republika Grecji.	17. Republika Łotewska.
4. Królestwo Danii.	18. Republika Federalna Niemiec.
5. Republika Estonii.	19. Królestwo Norwegii.
6. Republika Finlandii.	20. Republika Portugalska.
7. Republika Francuska.	21. Republika Słowacka.
8. Królestwo Hiszpanii.	22. Republika Słowenii.
9. Królestwo Niderlandów.	23. Stany Zjednoczone Ameryki Północnej.
10. Państwo Izrael.	24. Konfederacja Szwajcarska.
11. Japonia.	25. Królestwo Szwecji.
12. Republika Irlandii.	26. Republika Węgierska.
13. Republika Islandii.	
14. Kanada.	

27. Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej. 28. Republika Włoska.

Kożuchowska Katarzyna; Granica państwowa – różne aspekty jej ochrony i współpracy organów do tego powołanych, w: *Problemy Ochrony Granic. Biuletyn nr 20 (2002)*, s. 177 – 183.